

תוכנית התנועה

גלילאו גליליי (במרכז) בין הכמרים המחופשים* האינקוויזיציה מביאה להתכחשות

ילצוד ברלת. השעה היתה תשע בערב, והרחוב שבמרכז תל-אביב היה אחוז ברגעיה ההכנה האחרונים לפני תנומתו הבורגנית. אשה פתחה את הדלת. "שלום, מנחם בבית?" שאל המבקר. "מנחם!" קראה האשה מעבר לכתפה, אל תוך הדירה, "רוצים אותך". מנחם הופיע: גבר בן 43, לבוש מכנסיים קצרים וגופיה. המבקר הציג את עצמו: פעיל סניף מפא"י בצפון תל-אביב. מנחם ראה אותו פעם-פעמים באסיפות, בימי הבחירות. כי גם הוא חבר מפא"י רשום, משלם מס-חבר. האורח בא לשכנעו כי יפסיק את שבתתו, ויתווך למחרת בבוקר לעבודתו הרגילה, בחברת החשמל. "אינני יכול", השיב מנחם.

"אבל השביתה הזאת הוכרזה בניגוד לדעת ההסתדרות", אמר המבקר, "והיא פוגעת במעמד המפלגה". מנחם התעקש: "השביתה היא לא נגד ההסתדרות ולא נגד המפלגה. אין שום מפלגה מאחוריה. הפועלים כולם החליטו לשבות, ואני אחד הפועלים. לא אהיה מפריש-שביתה, אחרי 20 שנה שאני פועל בארץ הזאת!". המבקר לחץ. שידוליו תובלו באיומים גלויים: "אם אינך נשמע להוראות המפלגה, נסיק מסקנות. תישא באחריות".

פעם היה מנחם נרעד למשמע איומים כאלה. פינקס-המפלגה היה עבורו, משך שנים ארוכות, סמל מעמדי — וגם תעודת-ביטוח נגד כל רעה. עתה איים עליו מבקר כי יישלל ממנו הפינקס הארום — והוא לא נכנע. כי אימת מפא"י שוב איננה מה שהיתה, בקרב עובדי חברת החשמל, מנתניה עד אילת. למחרת בבוקר יצא מנחם לרחוב החשמל. הוא לא נכנס כמינהגו דרך שער הברזל הגדול של חברת החשמל, אלא המשך הלאה. באותו רחוב, מרחק בתים אחדים, שוכנים משרדי ועד העובדים של חברת החשמל. הוא פנה לאחד מחברי הועד, סיפר לו על הביקור הלילי הבתלני, למד כי פועלים אחרים דיווחו על עשרות ביקורים דומים של שליחי מפא"י.

תוצאת הביקורים והלחץ: רק 12 פועלים, מתוך 2300 עובדי המחוז, הופיעו לעבודה, על אף הכרזת השביתה. משראו כי הם מיעוט כה אפסי, התביישו מתואר-הגנאי של מפריש-שביתה, חזרו לבתיהם. השביתה היתה מלאה*.

מפא"י לא שכחה

מדוע פרצה השביתה? אפילו אזרחים אינטליגנטיים, אשר קראו כל מלה שנזכרה על השביתה בעתונות, התקשו להשיב בבירור על שאלה זו. הרושם הכללי היה, כי נוצרה פקעת של רדישות, שאיפות, השמצות, חבלות, איומים, סתבת ומוימות נסתרות, שאי-אפשר היה עוד להבחין בין ראשה לבין סופה. בתוך התהווהוהו הכללי, ששמו יחסי-העבודה בחברת-החשמל, פרצה שביתה תמוהה ומתמיהה זו. הסבר מסובך זה נכון. אבל מתחת לתסבוכת, אפשר גם למצוא תשובה פשוטה וקצרה: השביתה פרצה מפני שהועד, העומד בראש עובדי חברת החשמל במחוז הדרום, אינו מוצא חן בעיני מפא"י. ועד זה נבחר כועד על-מפלגתי, לפני שמונה חודשים, אחרי שטיטא את הוועד הקודם, שהיה מורכב על טהרת הפעילים המפא"יים. נצחון "גמאני הציבור" בחברת החשמל היה אחת הסנסציות הגדולות בחיי תנועות הפועלים בארץ. זמן רב לפני שראתה המדינה את התארגנות שביתות המהומות של הפיחות-נולדו בחברת החשמל ועדי-הפעולה הראשונים, שנועדו למוטט את שלטון מפא"י במפעל הגדול ביותר במדינה. הפועלים המתמרדים העזו לקום נגד הבוסים המפלגתיים, להמרות את פי המפלגה הכליכולה וההסתדרות עצמה — ולהכניע את שתיהן בבחירות חופשיות.

היה זה תקדים מסוכן למפא"י. ואמנם, כעבור זמן קצר בלבד, חזר המצב ונישנה במפעל גדול שני. פועלי יובל גז, ליד אשקלון, התארגנו אף הם בוועד-פעולה נגד הבוסים המפא"יים, סילקו אותם והקימו ועד עצמאי משלהם. התדהמה הציבורית נבלעה במהרה בתוך התדהמה הגדולה יותר של תוצאות הבחירות לכנסת, ושל יוזמה הסראניקומי של פרשת לבון. אבל בתוככי מפא"י לא נשכח הלקח. כל אימת שהזכר שם ועד עובדי חברת החשמל בתל-אביב, נדלק אור אדום. הוועד החדש עצמו היה סבור, בתמימות עילאית, כי נשכח העבר וכי אפשר להושיט יד גנטלמנית לשלום. הנבחרים החדשים אף עשו מחזה של רצון-טוב כלפי מפא"י, הסכימו כי במזכירות הארצית של עובדי חברת החשמל תקבל מפא"י מספר נציגים גדול מכפי שמגיע לה. הוועד הדרומי אף מינה כאחד מנציגיו במזכירות הארצית את צבי יפאן, עסקן מפא"י וותיק בחברת החשמל. אבל מפא"י לא סלחה. היא חיכתה להזדמנות לחסל את היצור החצוף.

המיוחסים

בעייה היסודית העומדת מאחורי השביתה בחברת החשמל היא בעייה של תוספת תשלום לעובדים. אולם לא בעייה פשוטה, כי אם בעייה משולשת, שעברה לוועד החדש בירושה מן הוועד הקודם. יחד אתה עבר גם מישקע עמוק של מרירות ורגשי-קיפוח, בקרב חלק ניכר מן העובדים.

בראש הוועד הקודם עמד האיש החזק של מפא"י במחוז הדרום, אליעזר שפירא**.

* מתוך 4500 עובדי חברת החשמל, מועסקים 2700 במחוז הדרום. מתוך אלה, נתן ועד העובדים היתר מיוחד ל-400 פועלים להמשיך בעבודתם, כדי לא להפריע להספקת החשמל.

** האיש החזק של מחוז הצפון: יעקב חושי, אחיו של ראש עיריית חיפה ואחד משלושת נציגי העובדים (מתוך שבעה) בהנהלת חברת החשמל.

אמונת

תיאטרון

דעת מול חברה

גלילאו (התיאטרון הקאמרי; מאת בר-טולד ברכס; בימוי — סס בייסקוב; תפ-אורה — ארנון אור) הוא משא ענק הנראה בתחילה כבד מדי לשכמו של תיאטרון יש-ראלי כלשהו ברמתו כיום. בהצגתו של ה-מחזה בתיאטרון הקאמרי התרחש מה שמת-רחש בדרך כלל אצל בני-אנוש בתנאי-לחץ הם מבצעים את הבלתו ניתן לביצוע בתנאים רגילים. תחת למחוז ולמעון את הצחת שעמד להרימו, כפי שניתן היה ל-שער לפי הערכת הנתונים מראש, נטע ה-מיטען הדרמטי הכביר של ברטולד ברכס בשחקני הקאמרי כוחות חדשים.

גלילאו בתיאטרון הקאמרי היא הצגה נאדרת ביטוי, מרהיבה בתווינות החייאת הבמה שלה ומרוכמת מבחינת עצם החויה הראשונית של תיאטרון המעונקת לצופה. **מחפפת התפיסות.** ברטולד ברכס כתב את מחזהו זה רב התיקף והכמות בשנות גלותו בארצות-הברית בשלהי מל-חמת-העולם השנייה. לכאורה זהו מחזה היסטורי שבמרכזו ניצבים דמות ובעייה. הדמות: דמותו של איש-מדע גאוני, בלתי-מקובל על אנשי דורו, שחולל במחצית ה-ראשונה של המאה ה-17 מהפכה בכל ה-תפיסה המקובלת על הקוסמוס בכך ש-הוכיח את תורתו של קופרניקוס, לפיה סובב כדור-הארץ סביב השמש, ולא להיפך. לגבי הרעת האנושית באותה תקופה, לא היתה זו תגלית מדעית בלבד, שכן ההודאה בכוננותה היתה כרוכה בשינוי יסודי של תפיסת האדם ובערכות החיים. הקביעה ש-כדור-הארץ אינו מרכז היקום והאדם אינו נזר הבריאה עמדה למוטט את יסודות ה-פילוסופיה, הדת והמישטר החברתי. ההתנגשות העצומה הו בין שאיפתו ה-בלתי-עצורה של האדם לחקור, לדעת ול-הבין, לבין סרובו להינתק מאמונותיו, דעו-תיו וידיעותיו המקנות לו את הרגשת ה-בטחון — זו היא הבעייה המרכזית, לכאור-רה, במחזהו של ברכס.

משימה לצופים. אולם ספק אם ברכס היה כותב את מחזהו זה רק כדי להוכיח את צידקתו של גליליי במאבק עם בני דורו. למעשה יש במחזהו אינסוף של התנגשויות ובעיות מתעוררות, ההופכות את המחזה של גלילאו גליליי לאקטואלי ביותר גם כדור האטום.

אם הקידמה האנושית מיועדת להגביר את אושרו של האדם, כלום רשאית היא לעשות זאת על חשבון שלילת אושרם של בני-דורו של הממציא? האם אין המדע הו-פך למטרה בפני עצמה לעוסקים בו כש-הוא מאבד את היסוד האנושי שבזו מה-היחס בין אישיותו של אדם לבין חשי-היות תגליתו לגבי הערכות הכלליות באוזן מידה ראשי מיסטר להתגונן על קיומו גם באמצעים של זיכוי חושף האדם והמחשבה? אופיו ומספרן של הבעיות מעיד על טיבו של המחזה. אין זה תיאטרון של הודאות, אלא תיאטרון של ביקורת. זהו תיאטרון, בו הצופה, יחד עם המחבר, במבאי וה-שחקנים עומדים מן הצד ומנסים להשקיף

בצורה אובייקטיבית על הגיבורים והדברים. החויה התיאטרונית נוצרת כאן רק בהפע-לתו המלאה של האופה תוך כדי מהלך ההצגה. זוהי משימה נכבדה למדי לא רק לתיאטרון אלא גם לקהל הצופים הישראלי, שאינו רגיל ואינו אמן על תיאטרון כזה. **מינימום ליצירה.** סס בייסקוב, ה-במאי היהודי-דני, צייר התפאורה ארנון אור ויוצרת התלבושות ריטה קליין, עשו את המכסימום כדי להקל לצופה הישראלי את המלאכה. בייסקוב קיצר את המחזה כמעט עד לחצי, השאיר רק תמונות הכרזות ל-רציפות ההתנגשות ולקביעת דמותו של גליליי. ארנון אור יצר במה פונקציונלית עד כדי כך שהיא איננה עומדת לעולם של זכות עצמה, מקבלת צורה בכל אחת מ-פינותיה ומשטחיה רק כשהשחקנים וה-תאורה הם עליה.

פשוטותן של התלבושות, מכתנת אף היא לאותה מטרה — לתת לצופה את המינימום הדרוש על מנת לשפתו באורח פעיל ביצי-רת התמונה והדרומה.

ברי הודעות. אותה סיבה עצמה מצי-גה את גיבור העלילה, גלילאו גליליי (זלמן לביוש), בצורה שהצופה עצמו חייב להח-ליט אם לגנותו או לשבחן. על כל פנים, להודעות עמו אינו יכול.

גאון המדע מוצג גם כנוכל. הוא מרמה את בני פדואה, מוכר להם טלסקופ שהומ-צא בהולנד, כפרי המצאתו, מאחר שהוא זקוק לכסף. התרמית היא לשם המדע. אבל לשם המדע אין ליליי מוכן להקריב את חייו, ורק למראה מכשירי האינקוויזיציה הוא חוזר בו מכל תגליתו בפומבי. הוא אוהב חיים, זולל וסובא, אולם מאידך הוא מאמלל את חיי בתו וירגיניה (גילה אל-מגור), מאלצה להקריב את חייה לאותו מדע שהוא עצמו מסרב להקריב את חייו. **התרוממות בלדלית.** לא פחות מהצ-לחתו של בייסקוב להגיש את מחזהו של ברכס בצורה נוחה לעיכולו של הצופה ה-ישראלי, גדולה הצלחתו בכך שהצליח לס-חוט משחקני הקאמרי דברים שלא רק ה-קהל, אלא ספק אם אף הם עצמם, ידעו שהם קיימים בהם.

זלמן לביוש נושא את גליליי על כתפיו בצורה מזהירה. אולם מפתיעים בעיקר כמה שחקני משנה. גילה אלמגור, ילדת השעשועים של מחזות הקאמרי, מתעלה לרמת משחק נדירה בהתפתחותה מבחו ה-צעירה-שוכבה-מטופשת של גליליי עד לדא-גת הבתולה הזקנה המקריבה את חייה ל-שמירת אביה העיור למחצה. שחקן אפור כמו נתן כוגן מצליח בתפקיד הפילוסוף, בהופעה של כעשר דקות, ולהטביע את רישומו לכל הערב. דמות נשכחת כאריה קסבינר ממש מבריק באפיוודה קצרה ב-תפקיד הקרדינל הזקן מאוד.

אילי גורליצקי בתפקיד לודביקו, מייצג הריאקציה החברתית; אברהם חלפי בדמות הנזיר הגוף, הכומר בכנסיה והופך תלמידו של גליליי ויוסף דיון בשתי הדמויות ש-הוא משחק על הבמה — הקארדינל האי-קחויטור וזמר הבאלאדות — מצרפים היש-גים ניכרים לגלריית הדמויות בקאריריה שלהם. צפיה בהצגת גלילאו בקאמרי היא עבר-דה עבודה קשה, אבל משתלמת.

* מימין לשמאל: יהודה פוקס, זלמן לביוש, אברהם ביי-וסף.